MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TARBIYALANUVCHILARDA XALQ OG'ZAKI IJODI NAMUNALARI ORQALI AXLOQIY-ESTETIK TARBIYANI SHAKLLANTIRISH

Abdunabiyeva Nigora Shavkat qizi
Guliston davlat Pedagogika Instituti Ta'lim va Tarbiya nazariyasi va metodikasi (maktabgacha ta'lim)yo'nalishi 1-kurs magistranti
E-mail: abdunabiyevanigora80@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.20094698

Annotatsiya

Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarda xalq og'zaki ijodi namunalari orqali axloqiy-estetik tarbiyani shakllantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda ertaklar, maqollar, topishmoqlar, rivoyatlar va boshqa folklor namunalarining bolalarda axloqiy fazilatlar, estetik did, milliy qadriyatlar hamda ijobiy xulq-atvorni rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, xalq og'zaki ijodi vositasida bolalarda mehr-oqibat, hurmat, halollik, go'zallikni anglash kabi sifatlarni shakllantirishning samarali usul va metodlari ko'rib chiqilgan. Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning ma'naviy-axloqiy rivojida xalq og'zaki ijodidan foydalanishning ahamiyati ilmiy-pedagogik jihatdan asoslab berilgan hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, xalq og'zaki ijodi, axloqiy tarbiya, estetik tarbiya, milliy qadriyatlar, ertaklar, maqollar, bolalar tarbiyasi.

Аннотация

В данной статье рассматриваются вопросы формирования нравственно-эстетического воспитания в дошкольных образовательных организациях на примерах народного устного искусства. В исследовании анализируется педагогический потенциал сказок, пословиц, загадок, легенд и других фольклорных примеров в развитии нравственных качеств, эстетического вкуса, национальных ценностей и позитивного поведения у детей. Также рассматриваются эффективные методы и техники формирования таких качеств, как доброта, уважение, честность и понимание красоты, у детей посредством народного устного искусства. В статье научно и педагогически обосновывается важность использования народного устного искусства в духовно-нравственном развитии детей дошкольного возраста и разрабатываются практические рекомендации.

Ключевые слова: дошкольное образование, народное устное искусство, нравственное воспитание, эстетическое воспитание, национальные ценности, сказки, пословицы, воспитание детей.

Abstract

This article discusses the issues of forming moral and aesthetic education in preschool educational organizations through examples of folk oral art. The study analyzes the pedagogical potential of fairy tales, proverbs, riddles, legends and other folklore examples in developing moral qualities, aesthetic taste, national values and positive behavior in children. Also, effective methods and techniques for forming such qualities as kindness, respect, honesty, and understanding of beauty in children through folk oral art are considered. The article scientifically and pedagogically substantiates the importance of using folk oral art in the spiritual and moral development of preschool children and develops practical recommendations.

Keywords: preschool education, folk oral art, moral education, aesthetic education, national values, fairy tales, proverbs, child education

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularning ma'naviy-axloqiy va estetik dunyoqarashini shakllantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida eng muhim bosqich

bo‘lib, aynan shu davrda bolalarda axloqiy fazilatlar, go‘zallikni his etish, atrof-muhitga munosabat bildirish kabi sifatlar shakllana boshlaydi. Shu sababli maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda samarali pedagogik vositalardan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etadi.Xalq og‘zaki ijodi namunalarida xalqning asrlar davomida shakllangan hayotiy tajribasi, ma’naviy qadriyatlari, axloqiy me’yorlari va estetik qarashlari mujassam bo‘lgan. Ertaklar, maqollar, topishmoqlar, tez aytishlar, rivoyatlar va afsonalar bolalarning tafakkurini rivojlantirish, ularni yaxshilik va yomonlikni farqlashga o‘rgatish, go‘zallikni anglash hamda ijobiy xulq-atvorni shakllantirishda muhim tarbiyaviy ahamiyatga ega. Ayniqsa, ertak qahramonlari orqali halollik, mehnatsevarlik, mehr-oqibat, adolat kabi fazilatlar bolalarga sodda va tushunarli tarzda yetkaziladi.Mazkur maqolaning maqsadi — maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarda xalq og‘zaki ijodi namunalari orqali axloqiy-estetik tarbiyani shakllantirishning pedagogik imkoniyatlarini yoritish hamda bu jarayonni samarali tashkil etishning usul va yo‘llarini tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot metodlari

Mazkur tadqiqot jarayonida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarda xalq og‘zaki ijodi namunalari orqali axloqiy-estetik tarbiyani shakllantirishning samaradorligini aniqlash maqsadida bir qator ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi. Ushbu metodlar tadqiqot mavzusini chuqur o‘rganish, nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilish hamda tegishli xulosalar chiqarishga xizmat qildi.

1. Ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish metodi.

Ushbu metod orqali maktabgacha ta’lim, axloqiy-estetik tarbiya hamda xalq og‘zaki ijodining tarbiyaviy ahamiyati bilan bog‘liq ilmiy manbalar, pedagogik tadqiqotlar, o‘quv-metodik adabiyotlar va ilmiy maqolalar o‘rganildi. Mazkur metod tadqiqot mavzusining nazariy asoslarini aniqlash, mavjud ilmiy qarashlarni tahlil qilish va umumlashtirish imkonini berdi.

2. Kuzatish metodi.

Kuzatish metodi yordamida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilar bilan olib borilayotgan mashg‘ulotlar jarayoni, bolalarning xalq og‘zaki ijodi namunalariga bo‘lgan qiziqishi, ularning axloqiy xulq-atvori hamda estetik tasavvurlari o‘rganildi. Kuzatish natijalari bolalarning ertak, maqol, topishmoq va boshqa folklor namunalarini qabul qilish jarayonini aniqlashga yordam berdi.

3. Suhbat metodi.

Mazkur metod orqali tarbiyachilar va tarbiyalanuvchilar bilan suhbatlar o‘tkazildi. Suhbat jarayonida bolalarning xalq og‘zaki ijodi qahramonlari haqidagi tasavvurlari, yaxshilik va yomonlik, go‘zallik va xunuklik haqidagi fikrlari aniqlab olindi. Bu metod bolalarning axloqiy-estetik qarashlarini chuqurroq o‘rganishga imkon berdi.

4. Pedagogik tajriba metodi.

Pedagogik tajriba davomida xalq og‘zaki ijodi namunalaridan foydalangan holda turli didaktik mashg‘ulotlar tashkil etildi. Jumladan, ertaklarni sahnalashtirish, maqol va topishmoqlar asosida o‘yinlar tashkil qilish, hikoya qilish hamda rolli o‘yinlardan foydalanish orqali bolalarning axloqiy va estetik tasavvurlarini rivojlantirishga qaratilgan faoliyatlar amalga oshirildi..

5. Natijalarni tahlil qilish va umumlashtirish metodi.

Tadqiqot davomida olingan ma’lumotlar tahlil qilinib, ularning pedagogik ahamiyati umumlashtirildi. Mazkur metod yordamida xalq og‘zaki ijodi namunalari asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarning bolalar axloqiy-estetik tarbiyasiga ta’siri baholandi va tegishli ilmiy xulosalar chiqarildi.

Natijalar

Tadqiqot jarayonida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida xalq og‘zaki ijodi namunalaridan foydalanish tarbiyalanuvchilarning axloqiy va estetik sifatlarini shakllantirishda muhim pedagogik vosita ekanligi aniqlandi. O‘tkazilgan kuzatishlar va pedagogik tajriba natijalari shuni ko‘rsatdiki, ertaklar, maqollar, topishmoqlar va boshqa folklor namunalari asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolalarning nafaqat nutqiy rivojlanishiga, balki ularning ma’naviy-axloqiy qarashlari hamda estetik didining shakllanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Mashg‘ulotlar jarayonida bolalar ertak qahramonlari faoliyatini tahlil qilish orqali yaxshilik va yomonlikni farqlashni o‘rganadilar, ijobiy qahramonlarga taqlid qilishga intiladilar. Ayniqsa, ertaklarni sahnalashtirish, rolli o‘yinlar va ijodiy topshiriqlar orqali tashkil etilgan faoliyat bolalarda hamkorlik, mehr-oqibat, adolat va hurmat kabi axloqiy fazilatlarni mustahkamlashga yordam berdi. Shu bilan birga, maqollar va topishmoqlardan foydalanish bolalarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirib, ularda go‘zallikni his etish, estetik idrokni shakllantirishga xizmat qildi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko‘rsatdiki, xalq og‘zaki ijodi namunalaridan muntazam foydalanish bolalarning milliy qadriyatlarga bo‘lgan hurmatini oshiradi, ularning madaniy merosga qiziqishini kuchaytiradi hamda ijobiy xulq-atvor me’yorlarini egallashiga yordam beradi. Mashg‘ulotlarda qo‘llanilgan ertak, maqol va topishmoqlar bolalarda obrazli tafakkur, tasavvur va estetik didni rivojlantirishga ham samarali ta’sir ko‘rsatdi.

Shunday qilib, tadqiqot natijalari maktabgacha ta’lim tashkilotlarida xalq og‘zaki ijodi namunalaridan pedagogik jarayonda samarali foydalanish tarbiyalanuvchilarda axloqiy-estetik tarbiyani shakllantirishning muhim omillaridan biri ekanligini tasdiqladi. Mazkur yondashuv bolalarning shaxsiy rivojlanishiga, ularning ijtimoiy muhitga moslashuvi va milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya olishiga xizmat qiladi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida xalq og‘zaki ijodi namunalaridan foydalanish bolalarning axloqiy va estetik rivojlanishida muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Xalq og‘zaki ijodi namunalarida mujassam bo‘lgan axloqiy g‘oyalar, milliy qadriyatlar hamda estetik tasavvurlar bolalarga sodda va tushunarli shaklda yetkazilishi bilan ajralib turadi. Shu jihatdan ertaklar, maqollar, topishmoqlar va boshqa folklor namunalaridan ta’lim-tarbiya jarayonida foydalanish bolalarning ijobiy xulq-atvorini shakllantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida o‘tkazilgan kuzatishlar shuni ko‘rsatdiki, xalq og‘zaki ijodi asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolalarda faol ishtirok etish, o‘z fikrini erkin ifodalash va obrazli tafakkurni rivojlantirishga yordam beradi. Ayniqsa, ertaklarni sahnalashtirish va rolli o‘yinlar orqali bolalar ijobiy qahramonlarga taqlid qilishga harakat qiladi, bu esa ularda mehribonlik, do‘stlik, halollik va adolat kabi axloqiy sifatlarning shakllanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, maqol va topishmoqlardan foydalanish bolalarning tafakkurini rivojlantirib, ularda go‘zallikni anglash, estetik didni shakllantirish hamda nutq madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Xalq og‘zaki ijodi namunalari bolalarning milliy madaniyatga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, ularda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg‘usini shakllantiradi.

Demak, maktabgacha ta’lim jarayonida xalq og‘zaki ijodi namunalaridan tizimli va maqsadli foydalanish bolalarda axloqiy-estetik tarbiyani shakllantirishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Shu sababli tarbiyachilar mashg‘ulot jarayonida folklor namunalaridan keng foydalanishi, ularni turli pedagogik metodlar bilan uyg‘unlashtirishi maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarda axloqiy-estetik tarbiyani shakllantirishda xalq og‘zaki ijodi namunalaridan foydalanish muhim pedagogik ahamiyatga ega. Xalq og‘zaki ijodi asrlar davomida shakllangan milliy qadriyatlar, axloqiy me’yorlar va estetik qarashlarni o‘zida mujassam etgani bilan bolalar tarbiyasida samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Ertaklar, maqollar, topishmoqlar va boshqa folklor namunalarini ta’lim-tarbiya jarayoniga kiritish bolalarda yaxshilik va yomonlikni farqlash, go‘zallikni his etish hamda ijobiy xulq-atvorni shakllantirishga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, xalq og‘zaki ijodi asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolalarning tafakkuri, nutqi va tasavvurini rivojlantirish bilan birga, ularda mehr-oqibat, halollik, hurmat, do‘stlik kabi axloqiy fazilatlarni shakllantirishga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shuningdek, bunday faoliyat bolalarda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg‘usini kuchaytirib, ularning estetik didini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu bois maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tarbiyaviy jarayonni tashkil etishda xalq og‘zaki ijodi namunalaridan tizimli va maqsadli foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Tarbiyachilar ertak, maqol, topishmoq va boshqa folklor janrlaridan foydalanish orqali bolalarning axloqiy-estetik rivojlanishini ta’minlashlari mumkin. Bu esa kelajakda ma’naviy barkamol, milliy qadriyatlarga hurmat bilan qaraydigan shaxslarni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Ilk qadam: maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun davlat o‘quv dasturi. – Toshkent, 2018.
3. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risidagi qarorlar to‘plami. – Toshkent, 2019.
5. Mahmud Koshg‘ariy. Devonu lug‘otit turk. – Toshkent: Fan, 1960.
6. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2006.
7. Pedagogika bo‘yicha o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: O‘qituvchi, 2017.